

De baltiske flygtninges tilværelse og barske oplevelser under 2. verdenskrig

Samtaler og beretninger fra forskellige. De to lever endnu (1990) her i landet

Af C. P. Jensen

Lidt om forhistorien

At tvinge befolkningen til at være russere er ingen ny idé. Helt fra den store nordiske krig først i 1700 tallet, og til den russiske revolution 200 år senere, var Estland, Letland og Lithauen indlemmet i Zarens Rusland. Også i denne periode var landenes eget sprog kulturundertrykt. Mellem de to verdenskrige var de tre randstater selvstændige. Efter en borgerkrig mellem de *hvide* og de *røde*, hvori de sidste tabte, fik de frie forfatninger. Men de urolige forhold i 1930-erne - frygt for russerne i øst og tyskerne i vest - skabte betingelser for halvfacistiske diktaturer. Da udenrigsministrene Molotov og Ribbentrop i august 1939 delte Polen mellem sig, blev de baltiske lande *Interessesfærer*. Estland og Letland under russisk overvågning, og Tyskland satte sig på Lithauen.

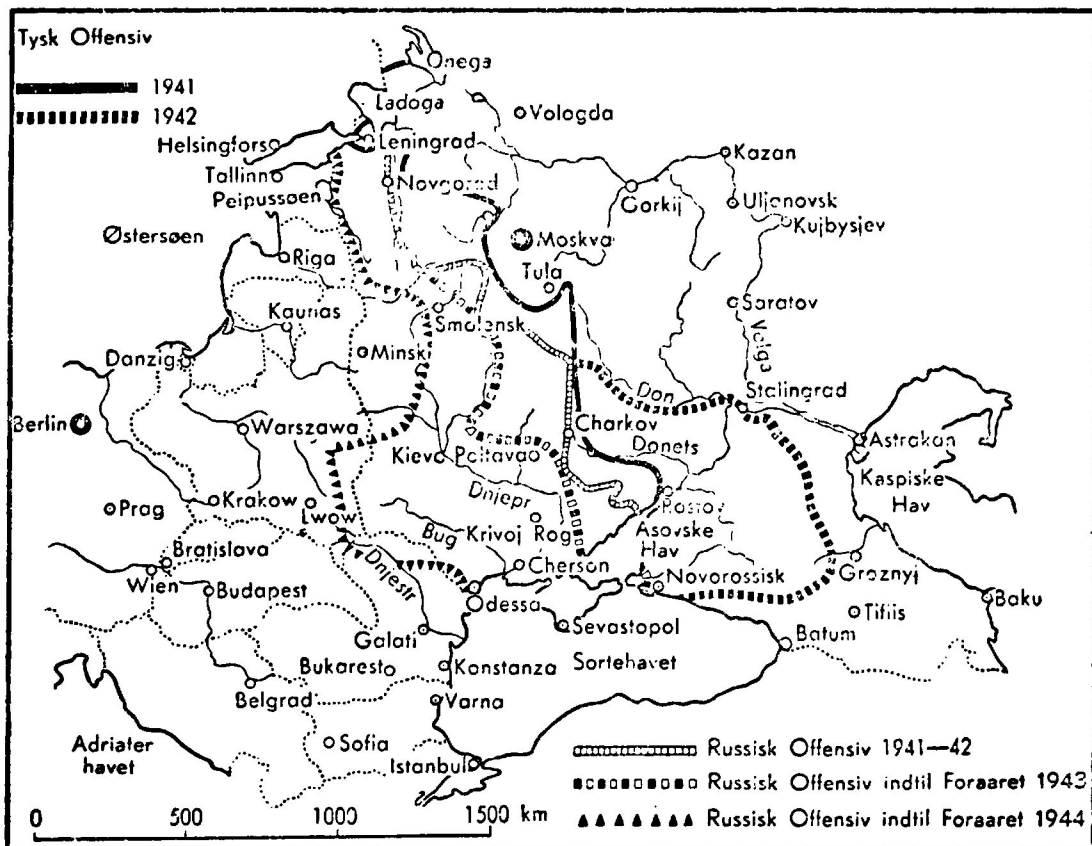
Russerne rykker ind

Da 2. verdenskrig kort efter brød ud, tvang russerne de baltiske lande til at indgå *gensidige bistandspagter* - og mens Hitlers soldater havde travlt på vestfronten, rykkede russerne simpelthen ind og besatte Estland, Letland og Lithauen.

I løbet af få dage var der udskrevet valg til parlamenterne. Ifølge de russiske garantier var der stadig tale om tre uafhængige stater. Men *tilfældigvis* faldt valgene sted på samme dato, og Kommunisterne, der hidtil havde været forbudte partier, sejrede overbevisende. De fik fra

nordligste til sydligste stat henholdsvis 92,8%, 97,8% og 99,19% af stemmerne. Det minder om, hvad man efter 2. verdenskrig har set i hele Østeuropa. Et andet lighedspunkt er, at de nyvalgte parlamenter derefter vedtog at anmode den øverste Sovjet om optagelse som sovjetrepublikker. - Hvad Kreml straks imødekom.

Et lille år efter angreb den tyske værnemagt Sovjetunionen og hermed de baltiske lande. Forinden havde balterne oplevet, hvad Stalin-styret kunne præstere: Mindst 40.000 baltere blev i kreaturvogne sendt til Sibirien, ofte 40-50 mennesker i samme vogn. Familier skiltes, og alle blev gennet fra hjemmet med en halv time til at pakke en nødtørftig bagage. Det gik især ud over folk som russerne ikke stolede på - folk med forkerte idealer. Det kan ikke undre at den tilbageblevne befolkning ikke var mildt stemt mod russerne. - Da tyskerne rykkede ind modtog de dem som befriere. N. Bøgh Andersen fortæller, at værnemagtens soldater i Lithauen blev modtaget af en begejstret befolkning - den samme som et år før havde stemt næsten 100% kommunistisk. Men billedet af tyskerne svarede ikke til forventningerne, de deporterede mange baltere til deres lejre, og mod krigens slutning var der også voldsom modstand mod nazisterne. Men da russerne senere på marchen mod vest passede Østersølandene, drev de en kvart million flygtninge foran sig, de endte i Vesteuropa og ca. 800 heraf i Danmark. Den fornyede sovjetbesættelse før-

Det elastiske tilbagetog i Rusland. Krigen på Østfronten. Totaloversigt 22.6.1941-22.6.1944.

te igen til massedeportationer af baltere til Sibirien - over en halv million.

Men tyskerne prøvede også at flytte de tyske befolkningsgrupper ca. 60.000 til det vestlige Polen. Også de fik meget lidt at tage med sig, men guld og sølvsmykker blev *afleveret for senere erstatning*, og bønderne fik lov at tage en hest, en ko og et får med. Man tog selvfølgelig de bedste dyr, men når dyrene fik afkom undervejs blev afkommet brutalt taget fra moderdyrene selv om de var spæde.

Vi lader et par af de flygtninge som nåede Danmark fortælle:

Fru Erna Pedersen, Nymindegab.

Hun er født i Düsseldorf, Tyskland, men opvokset i Lithauen, flygtet gennem store dele af Europa, og som et af krigens ofre anbragt i Nymindegab flygtningelejr. Nu har hun efter en årelang arbejdsom og lykkelig tilværelse i Nymindegab fået blåt stempel som vestjyde. Hun driver slagterforretning, campingplads og kiosk. - Trods prøvelserne og farerne fra 1941 til krigens slutning, har hun formået at rejse sig og genvinde troen på mennesker som andet end barbariske dyr. - Hun fortæller: Jeg er opvokset i Lithauen som datter af en farmer. Vi var ret

Erna Pedersen, Nymindegab.

velstillede, men lærte fra barnsben at bestille noget, og det har været mig til usigelig gavn siden. Min barndom var præget af harmoni, men den fik en brat afslutning i 1941.

Tyskland havde aftale om, at alle der havde tilknytning til Tyskland måtte udvandre til Tyskland. Mor var tysker og flere af os søskende var født i Tyskland. Derfor fik vi lov med de 60.000 baltere at rejse til Tyskland. Her boede vi i en lejr til 1943 da tyskerne rykkede frem i Rusland. Da fik vi lov at tage hjem, hvis vi ønskede det - og det gjorde vi. Men det var et sørgeligt syn der mødte os. Vort hjem var borte, og vi fik tildelt en ussel lejlighed. I 1944 blev den tyske 6. arme drevet tilbage og vi blev tvunget tilbage til Polen.

I Polen begyndte prøvelserne for alvor for

Erna Pedersen, som da hed König. Hendes mor var død i 1940, og hendes far døde i Bobau, hvor familien boede sammen med en tyrannisk bonde ved navn Spanski. Jeg hadede ham af et godt hjerte, og jeg husker alle disse pinsler nøje. De har brændt sig fast i mit hjerte og slettes aldrig. Da min far døde - af tarmslyng - mødte jeg rigtig den hensynsløshed som kendetegnede mange af tyskerne. Mens de tyske officerer og sygeplejersker festede, døde han uden at nogen opdagede det. Jeg havde sagt til dem, at han nødvendigvis måtte på hospitalet. Men man svarede mig at det var urimeligt. *Mange unge tyskere dør ved fronten hver dag, Deres far var over 60 år, ham kan vi ikke hjælpe.*

En morgen da resterne af familien - Erna, en yngre bror og en søstersøn vågnede, var gaderne i den lille polske by mennesketomme. Erna Pedersen fandt ikke andre end en SS-mand *Jamen hvorfor er De her Fraulein?* spurgte han. Hun fik så at vide, at byen var rømmet om natten, og at de tilbagetrængte tyskere og fronten nærmede sig. Jeg for hjem, fortæller Erna, og fik takket være en skrivelse om tilbagetrækningen Spanski til at køre os til næste by. Mens kanoerne tordnede, ventede vi på at komme væk fra ildlinien. I Stolp i Pommern stod forskellige familier parat til at indkvartere os. En lille frau Brandt - gift med en tysk officer - tog imod os, og hun var beviset på at der også fandtes mange gode tyskere.

Men i Stolp oplevede vi krigens gru på nærmeste hold. Min søstersøn, Claus, skulle til tandlæge i en anden by. I en uge spadserede vi de 8 km hver dag i bidende kulde. Ved vejsiden lå døde mennesker fra en koncentrationslejr - strøet og efterladt som kreaturer. I vintersolen stak knæ op gennem sneen, det var frygteligt. Claus spurgte hvorfor de lå der, jeg svarede at de sov - hvad skulle jeg sige. På torvet i byen hang desertører i en galge. De hang der fjorten dage. En dag mødte vi en flok fanger fra koncentri-

onslejren. Jeg havde et rugbrød under armen, og de udsultede fanger overfaldt mig nærmest da de så mad. Deres vogtere tærskede løs på dem og jeg græd hele vejen hjem.

På et tidspunkt i 1945 skulle Stolp rømmes, krigen rykkede på ny nær. Det lykkedes fru Brandt at skaffe os til Stolpmünde, hvorfra vi skulle sejles bort. Men vanskelighederne var ikke ovre. Børnene fik lov at komme om bord, men jeg blev afvist. Først da børnene råbte på *Mor* (det havde jeg lært dem de skulle råbe i stedet for Erna) sagde den tyske vagt ved skibet: *Lad gå da* fulgt af et vældigt skub. Derfra sejlede vi til Stettin og her blev vi i nogle dage mens byen blev bombet på det frygteligste. Der blev sagt vi skulle til Danmark. Nej, sagde jeg, der slår de os i hjel. - Det trode jeg virkelig, da min bror havde hørt om danskernes uvilje mod tyskere. Stillet over for valget mellem det brændende og helt udbombede Stettin og Danmark, tog jeg dog mod tilbuddet. 11 dage tog turen fra Stettin til København, i vindstyrke 11. Mange ældre døde undervejs, og endnu flere måske da man endelig nåede frem. Udsultede som de var kunne de ikke tåle den gode, fede mælk, som Røde Kors-folk modtog flygtningene med. Vi overlevende blev i kreaturvogne sendt til Århus, og blev så med mine små følgesvende sendt til Nymindegablejren. - Jeg overlevede - takket være de to drenge. Det frelste mig fra arbejde, og dermed sandsynligvis udslettelse i de forskellige lejre, drengene fik mig hele tiden til at se fremad, selv om døden blev en naturlig daglig kompagnon - det var til tider omtrent ligegyldigt om man levede eller døde.

Trods de uhyggelige oplevelser har Erna Pedersen ikke glemt sit lyssyn og sit smil: *Kun sjældent tænker jeg på truslerne og strabadserne, og det ligger ikke til mig at bære nag til et bestemt folkeslag eller bestemte mennesker. Derfor er jeg også venlig når tyskerne kommer i forretningen nu - jeg er vestjyde nu.*

Emil Sørensen

Den ovenfor omtalte Erna Pedersens lillebror fortæller om oplevelserne og strabadserne i sin erindring om turen. Han hedder nu Emil Sørensen og bor i Thisted.

Jeg, en flygtning fra Lithauen

Min fortælling begynder i 1940, da var jeg 4 år gammel. Min mor var lige død, og på den tid bestod vores familie af min far og en storesøster Erna, to store brødre samt min ældste søster Marthas søn, Klaus. Martha døde da Klaus var lille, og han opvoksede hos os, han var tre år ældre end mig. Da jeg var den yngste af søskendeflokken, en slags efternøler, var min søster og brødre noget ældre end mig.

Nu er der nok en del der spørger sig selv, hvorfor flygter folk fra deres land. Vores motiv til at flygte fra Lithauen var, at de russiske tropper var på vej mod vest for at møde de tyske tropper. Fra 1. verdenskrig, da russerne også var i Lithauen, vidste min far fra dengang, at russerne deporterede en masse mennesker til Sibirien, fordi de var anderledes tænkende. Vores familie tilhørte den protestantiske kirke, den var en meget lille minoritet i landet, derfor turde min far ikke blive til russerne kom.

Men nu til selve flugten. Som jeg før omtalte var jeg kun 4 år, og husker derfor ikke så meget fra de første år. Men for at belyse lidt fra den tid har jeg spurgt min søster Erna, der også bor her i Danmark. Desværre er der gået så mange år, at min søster ikke kan huske ret meget fra den tid. Hun fortalte bl.a. at da vi begyndte flugten, foregik det i hestevogn. En farbror der var landmand kørte os og sin familie til den tyske grænse i hestevogn. På den anden side af grænsen var der en samlingslejr for alle flygtninge, her skulle vi afluses, det blev alle der skulle i lejr. Jeg husker tydeligt at vi alle skulle i bad, og at vi var inde i et stort baderum sammen med en masse andre mennesker. Vores tøj blev

hængt ind i store varmeskabe, hvor der var en meget høj temperatur, for at dræbe eventuelle lus, og man kan sige sig selv at meget af tøjet krympede så meget, at det ikke kunne bruges bagefter. Derefter blev vi kørt til flygtningelejre. Efter hvad Erna kunne huske, var det i flere lejre, men én lejr, det var den sidste vi var i, glemmer vi aldrig. Den lå i byen Thorn (det nuværende Torún i Polen). Livet i lejren for en 4-6 årig var jo ikke så kedeligt, jeg gik i børnehave og børn var der jo nok af. Det jeg mindes med gru fra dengang, var alle de vaccinationer jeg fik mod alt, og det var en ting der gentog sig når vi kom til en ny flygtningelejr.

I byen Thorn, den sidste af byerne vi boede i, skete følgende ting som jeg aldrig glemmer. Først blev min ældre bror taget som soldat, blev tvunget til at gå ind i den tyske hær, siden blev den anden bror også soldat, så vores familie skrumpede noget ind. I april måned 1943 døde min far. Erna der var 24 år på dette tidspunkt, fik en stor byrde lagt på sine skuldre da hun pludselig stod ene, med en broder f. 1933 og en søstersøn, Klaus, f. 1930, som hun fik ansvaret for. Jeg må indrømme, at selve krigen mærkede jeg ikke noget til, i årene fra 40 til 43, nok ikke som de voksne mennesker. I lejrene var der stillet højtalere op, hvor tyskerne sendte deres propaganda ud hver dag, men dette sagde ikke en dreng i min alder noget.

Efter krigsudbruddet mellem Tyskland og Sovjetunionen stod den tyske hær 2. august 1943 ved Stalingrad og Moskva, vi fik da at vide, at vi godt kunne rejse hjem til Lithauen igen. Vi rejste tilbage til Lithauen, (Erna, Klaus og mig). Vi kom til at bo i byen Sakai ikke langt fra vores gamle hjem, fordi min søster skulle arbejde på et kontor i byen, hvor alt var bombet og brændt. Men allerede i april 1944 måtte vi rejse vestpå igen.

Emil Sørensen beretter videre: Fra tiden i Lithauen husker jeg da, at det var bombet og

brændt, at fødevarer var knappe, og det var i det hele taget en kamp for at få noget til sig selv. Vi boede i lejre fra okt. 1943 til marts 1944. - Der er en anden ting jeg tydelig husker, og det må nok stamme fra alt det tyske propaganda jeg hørte i lejrene vi boede i, nemlig angsten for jøder. I Sakai boede der mange jøder, og de historier man hørte om dem var hårrejsende, så hver gang vi mødte jøder gik vi langt udenom. I dag kan jeg se, at alle de rygter og historier var løgne, som nazisterne ville have folk til at tro på.

Men i april 1944 måtte vi altså pakke igen og begive os vestpå foran de tilbagerykkende tyske hære. Denne gang rejste vi med lastbil til den tyske grænse, den lå kun 30 km væk, man må huske på, at Østpreussen hørte til Tyskland dengang og grænsede op til Lithauen. Selve turen husker jeg ikke meget af. Vi havnede i Polen, og blev indkvarteret i en lille landsby hos en bonde. På bondegården var der et aftægtshus, hvor den gamle gårdmandskone boede sammen med sin datter, de boede i den ene ende af huset og vi i den anden. Selve gården blev drevet af en bestyrer, Bessaraber, som så vidt jeg ved, var blevet indsat af tyskerne. Vi kom så nogenlunde godt ud af det med de to damer, selv om de måtte undvære det halve af huset. Bestyreren på gården skulle sørge for at vi fik de daglige fornødenheder. Erna siger, at han ikke var nem at omgås, da han var en nærig rad. Jeg kan mindes, vi drenge havde en dejlig sommer der på landet, vi hjalp til på gården, og havde det skønt ind imellem vi passede vores skole. Tiden gik, og det blev vinter, og tiderne blev hårdere og hårdere. Krigen kom nærmere og vi mærkede mere krigens grusomheder. Det blev ikke bedre af at vinteren blev meget kold det år. Der var en strøm af mennesker på vejene, de var på vej vestpå, væk fra krigen. Vi var klar over at vores tid også nærmede sig, hvor vi skulle af sted igen.

Det var dengang krigens grusomhed rigtig

gik op for mig, når vi drenge var oppe ved hovedvejen og så de mennesker der gik vestpå, så hvordan de så ud, gamle og børn, nogle med deres mødre, andre alene. For ikke at tale om alle dem der lå i grøfterne stivfrosne, dette glemmer jeg aldrig. At mad og ikke mindst kød var en luksusvare siger sig selv, jeg husker en aften, vi hørte en hestevogn køre op til huset, og lidt efter bankede det på døren. Uden for stod 4 tyske soldater og de spurgte os om vi havde kartofler, så havde de kød. Ude på vognen lå en hel gris de havde slagtet. Min søster var klar over, at de var desertører, for krigen var ikke langt væk. Men da vi ikke havde fået kød i lange tider, sagde min søster ja, selvom hun vidste hun risikerede sit eget liv hvis det blev opdaget, derfor måtte de ældre damer ikke opdage hvem de var. Jeg behøver vel ikke fortælle at det blev en fest vi sent glemte. Der er også en kødhistorie til, jeg gerne vil fortælle om. I nærheden af hvor vi boede var der et gammelt slot. På slottet havde tyskerne træningslejr for baltiske soldater, hvor de trænede i sabotage-krig, de skulle kastes ned bag russernes linier. Der var en del lithauere imellem, og de kom en del hen til os, da de hørte vi var lithauere. En dag kom nogle hen og spurgte om vi havde en stor kuffert. De havde i en nærliggende skov skudt en buk, men da dyrene var fredet, kunne de ikke bære det hen til os. De fik en stor kuffert af os, og en time efter kom de tilbage med bukken i kufferten. Om aftenen skulle bukken koges, og så skulle der rigtig være fest, men ak, Erna kogte på den i flere timer, og da vi endelig skulle spise den, var kødet stadig som gummi at tygge på. Jeg tror den buk har været fredet i mange år. - Ja sådan, og på andre måder skaffede man mad dengang.

En anden oplevelse, fra den tid vi boede hos bonden, gjorde et stort indtryk på mig og Klaus. En dag skulle Klaus til tandlæge, han skulle have en tand trukket ud, så han var ikke så glad for

at gå ene. Byen hvor tandlægen boede var 10 km borte, og vi skulle gå hele vejen, da kørelejlighed ikke fandtes. Samtidig skulle vi ind til en bager og have brød med os hjem, hvis bageren altså havde noget. Brød kunne kun købes hvis man havde rationeringsmærker. Dette jeg fortæller nu, skete i efteråret 44, inden flygtningestrømmen for alvor tog til. Vel ankommet til byen, fandt vi tandlægen og Klaus fik sin tand trukket ud.

På vejen hen til bageren kom vi over byens torv og midt på torvet stod et stort træ, og oppe i træet hang tre mandspersoner (desertører) med et skilt på brystet. På skiltet stod der noget om, at sådan gik det dem der ikke fulgte førerens påbud. Stærkt chokeret gik vi videre til bageren. Ankommet til bageren, gik Klaus ind for at købe de to brød, mens jeg blev stående udenfor. Der var mange folk inde hos bageren, da der var gået lang tid blev jeg nervøs og gik ind for at finde Klaus, men jeg kunne ikke finde ham blandt alle de folk, så jeg blev bange og troede han var gået uden mig. Efter at have søgt rundt om i gaden, begav jeg mig hjem alene. Jeg kan huske, at jeg græd hele vejen hjem, halvvejs kom jeg til en hest der lå på vejen, død, den var bare efterladt midt på vejen. Jeg kom tudbrøllende hjem til Erna, og måtte fortælle at jeg ikke kunne finde Klaus, stor opstandelse. En time senere kom Klaus grædende hjem med brødet, og sagde at han ikke kunne finde mig da han kom ud fra bageren, og efter at have søgt efter mig en hel time i hele byen gik han hjem, med de værste tanker om hvad der kunne være sket mig, og glad blev han da han så mig.

Nå, men jeg skal tilbage til vores videre flugt fra krigen. I januar 1945 var krigen så tæt på, at vi kunne høre kanonerne tordne i det fjerne. Vejene var tæt med mennesker der flygtede vestpå, vinteren var meget streng, og folk lå døde langs med vejen, nu var det ikke bare civilbefolkningen, men også soldater man så på

flugt. Og så en dag kom bonden løbende hen til os og sagde, at vi skulle gøre os klar til at rejse, han ville komme med en hestevogn og køre os hen til byen, byen hvor tandlægen boede, og vi måtte have det med vi selv kunne bære. Bonden havde fået besked om, at der kørte et tog fra byen den dag, og det skulle være det sidste tog vi kunne regne med der afgik fra denne by. En time efter var vi på vej, vi efterlod så godt som det hele hos de to damer, de ville nemlig ikke med, men blive på deres gård. På banegården var der stor forvirring af mennesker der ville med toget. Ventetiden på banegården var et mareridt, ingen vidste med garanti om toget kom. Når Erna skulle et ærinde for at ordne noget, fik vi strenge ordrer om ikke at flytte os fra det sted vi stod, da hun kunne risikere ikke at finde os igen. Hver gang Erna gik fra os, var Klaus og jeg rædselsslagen ved tanken om at vi ikke så hende igen, eller at toget kunne komme inden hun kom tilbage. Samtidig skulle vi passe godt på de få ejendele vi havde med os, da tyveri hørte til dagens orden. Ja, det hører vel også med til fortællingen, at vi måtte døje med lus, hårlus og kropslus havde alle og det var umuligt at udrydde, når man var så tæt sammen med så mange mennesker.

Nå, men toget kom, og vi blev stuvet sammen i kreaturvogne med halm i. Bortset fra at det var uhumsk i vognen, og toget holdt stille mange gange, fordi der var luftangreb, husker jeg ikke meget fra køreturen. Nå, ja, det skulle lige være de gange vi holdt stille, da kom jernbanefolkene for at se efter om der var døde, hvis det var tilfældet, blev de smidt ud af vognen og blev liggende langs banen. - Togets kørsel endte i byen Stolp (det nuværende Slupsk), og her blev vi indkvarteret i et stort hus i byen, der tilhørte en højtstående tysk officer. Dengang blev alle lejligheder og huse der var plads i indtaget til flygtninge. Det var vores held, at vi havnede i dette hus. Husets frue og

hendes fem børn var alene, da hendes mand var ved fronten langt derfra. Fruen gjorde alt for at hjælpe os, og vi kan takke hende for at vi er i Danmark i dag, men derom senere.

Selve opholdet i byen Stolp, var en evig vandring til beskyttelsesrum, de engelske flyvemaskiner kom dagligt hen over byen, ikke altid for at kaste bomber, men man kunne jo aldrig vide. En ting var jeg imponeret over, det var at der var telefon i huset, det havde jeg aldrig set i et privat hjem, jeg husker tydeligt jeg skulle prøve at ringe og blev forskrækket da der blev svaret i røret. - Sidst i februar 45 var krigen rykket tæt ind på livet af os igen. Byen var fyldt med soldater på tilbagetog, for ikke at nævne alle de civile flygtninge.

Pludselig en dag kom husets frue ind til os og fortalte at der lå et skib i Stolpmünde (det nuværende Ustka) ca. 25 km fra Stolp, og at det ville tage flygtninge med. I nærheden boede en slagter der havde en varebil, men ingen benzin. Da husets frue var gift med en højtstående officer, fik hun på regeringskontoret bevilget benzin til slagterens bil så han kunne køre hende og børnene til Stolpmünde. Samtidig sagde hun, at hun havde en *kusine* med to børn der boede hos hende, og de skulle også køres til Stolpmünde, og det fik hun bevilget. Først skulle slagteren køre fruene og hendes børn og så skulle han hente os. Erna siger, at hun aldrig har været så bange, som i den tid vi ventede på at slagteren skulle komme tilbage. Hun var bange for at han ville snyde os, men gudskelov kom han tilbage, og vi blev stoppet ind i bilen og kom af sted. Erna siger i dag, at slagteren nok ikke turde snyde, da han jo troede vi var familie til officersfruen.

Turen til havnebyen blev en siksak-kørsel imellem en sand folkevandring, byen blev beskudt af russerne, det var jo rygtes om skibet og alle skulle ud til det, og håbede på at komme med. På selve havnen, der bestod af en lang kaj,

var der sort af mennesker. Ved kajen lå der et skib, som jeg syntes var kæmpe stort, men som viste sig at være en lille kuldamer. Da vi skulle om bord blev der råbt i højtalere, at børn og mødre skulle forbi afspærringen så vi kunne komme op, mens Erna blev holdt tilbage. Først da Klaus og jeg var oppe på skibet, opdagede vi at Erna ikke var med, så vi begyndte at råbe efter hende. Vi råbte *Erna, Erna* mange gange. Erna var 26 år og så ikke ud til at være mor til os to, skønt hun havde gjort sig så gammel som mulig. Erna fortæller selv, at hun med rædsel så sig selv blive tilbage mens vi sejlede væk, så hun råbte til os, at vi skulle råbe mor til hende. Dette faldt os noget svært, men i nødens stund kan alting lade sig gøre, så vi råbte *der er vores mor* gentagne gange, og så blev Erna lukket ind gennem afspærringen og skubbet med ukvemsord om bord. Genforeningsglæden var stor, kan alle forstå, for havde vi mistet Erna, havde vi mistet den eneste støtte vi havde.

Da skibet var fyldt, der gik rygter om at der var 5000 mennesker om bord, stod der stadig mange på kajen med fortvivlede ansigter, folk der havde gået langt med håb om at de kunne komme væk fra krigens rædsler. Ja, vi var igen heldige, ikke mindst takket være den meget venlige officersfrue, som før omtalt, hvem jeg næsten kan takke for at mit liv blev reddet, siger Erna.

På skibet blev vi stuvet ned i bunden hvor der var lagt halm, og for at komme derned skulle vi kravle ned ad en stejl stige. Jeg kan tydelig huske en grim episode med stigen. Oppe på dækket stod et feltkøkken, hvor vi kunne hente gul ærtesuppe, og det var der flere de gjorde. Pludselig hørte vi et vildt hyl, og så en mand der faldt ned fra det nederste af stigen, og fik en bøtte skoldhed suppe over sit hoved. Midt i lastrummet sad en mor med et spædbarn, afsides, mens en kreds på ca. 2 m omkring hende var fri. De var så overbegjorte med kropslus, at

barnet blødte over hele kroppen af bid, så vidt jeg husker rigtig, døde barnet nogle dage efter. Dødsfald var der flere af om bord, og ligene blev smidt i havet. Da vi begyndte at sejle, blev Erna og jeg søsyge, jeg troede mit liv fik ende. Skibet skulle til Stettin (det nuværende Szczecin), og hvor lang tid vi sejlede ved jeg ikke, men det gik langsomt, for området var mineret, så der skulle være en udkigsmænd til at holde øje med farvandet.

Da vi ankom til Stettin, kom vi til at ligge ved siden af et gammelt lazaretskib der hed *Preussen*, da kunne jeg se at den kuldamer vi sejlede med var et lille skib. Flere gange mens vi lå i Stettin havn, måtte vi ud på åbent hav, fordi der kom luftangreb på havnen.

En dag blev der meddelt fra kaptajnen, at *Preussen* skulle til Danmark, og alle dem der ville med kunne melde sig. Erna var ikke meget for at rejse til Danmark, da hun havde hørt at danskerne var meget uvenlig stemt over for folk der kom fra Tyskland. Men da kaptajnen gav hende valget, enten at tage med *Preussen* eller at blive i Stettin, turde hun ikke andet, krigsfronten var jo ikke langt væk.

Vi blev flyttet om bord på *Preussen*, der kunne tage 1100 passagerer, og det kan nok være det var luksus, vi havde køjer at sove i, og alt var rent og pænt. Skibet skulle efter planen til Århus, men det kom det aldrig. Fra Stettin til København, er ikke længere end fra Bornholm til København, men at turen skulle tage 10-12 dage havde ingen drømt om. Vi sejlede i konvoj på ca. 8 skibe, og sejlede meget langsomt da farvandet var mineret og hver gang der kom en flyvemaskine, lå vi stille og der blev lagt røgslør ud. En dag så vi et af de foransejlende skibe lægge sig om på siden og gå ned, da var vi klar over at den var stødt på en mine, endskønt der var ministryger i spidsen for konvojen.

Pludselig en aften, vi var lige gået til køjs, gik der et mægtigt stød i hele skibet, der blev vild

panik, alle skulle have fat i en redningsvest. Vi var blevet instrueret i, hvad vi skulle gøre hvis vi sejlede på en mine, så lidt efter var vi alle oppe på dækket med veste på. Da hørte vi kaptejnen gennem højtaleranlægget, at vi godt kunne gå til ro igen, da skibet var sejlet ind i en ubådsspærring og at skruerne havde viklet sig ind i stålwirene der ligger lige under vandoverfladen og bliver holdt oppe af bøjer. Næste dag kom der en lille båd med dykkere om bord, de skulle undersøge skibets skruer og dagen efter kom de tilbage med skærebrændere for at skære os fri, men der gik yderligere en dag inden de kunne arbejde da vejret var for hårdt. Hvor mange dage der nøjagtig gik kan jeg ikke huske, men i mellemtiden slap drikkevandet op og mad var der heller ikke for meget af. Der blev sendt bud efter en båd med drikkevand og en dag dukkede den op.

Nok har jeg været misundelig på nogen før i tiden, siger Emil Jørgensen, dengang 9 år, men aldrig før eller siden har jeg været så misundelig, som da vandbåden lå ved siden af *Preussen*. Mens der blev pumpet vand over, havde besætningen på vandbåden inviteret to børn over på vandbåden, og de skulle få al den mad de kunne spise. Jeg mindes, at jeg ville give alt hvad jeg ejede, bare jeg var en af dem, men det blev ikke mig. I den forbindelse må jeg også fortælle, at dengang vandbåden lagde til siden af *Preussen* kastede mandskabet på vandbåden kiks og chokolade over til os. Og det kan nok være at der blev slagsmål for at få fat i noget af det.

Det næste vi hørte var, at der var et sendebud efter en slæbebåd, der skulle slæbe os ind til København. Men den lod også vente på sig, vi stod og spejdede efter slæbebåden i dagevis, og da den endelig kom var al mad opbrugt. Det huskes også vi kunne få en slags suppe, men da den udelukkende bestod af vand, var der ikke mange der kunne fristes af den. Oppe ved indsejlingen til Øresund kom et Røde Kors skib os

i møde, den gik op på siden af os og kastede kogte æg og brød m.m. om bord på vort skib, hvilket jo snart forsvandt som dug for solen.

Preussen blev slæbt ind til København, og Erna mener, at turen fra Stettin varede 10-12 dage, helt nøjagtig kunne hun ikke huske det. Tidspunktet for ankomsten til København var den 15. marts. Inde på kajen i København stod flere lastbiler fra det tyske Røde Kors, med mad til os. Jeg husker tydeligt, at jeg var nede ved en af bilerne og fik der en stor stak rugbrødsmadder samt mælk. Men vi havde sultet så længe, at vore maver ikke kunne tåle al den mad så vi kastede op, ja flere svage individer døde ligefrem af maden. Vi skulle oprindeligt have sejlet til Århus med *Preussen*, men da skibet af gode grunde ikke kunne, blev vi kørt i tog til Århus. Selve togrejsen til Århus mindede meget om rejsen i Polen. Vi blev stoppet ind i kreaturvogne, og turen varede i to dage, fordi toget holdt lang tid ad gangen, når jernbanelinien blev saboteret af frihedskæmpere. At opholde sig i tog i to dage, uden mulighed for at komme på toilet, er et mareridt, men heldigvis får det jo en ende. Ankomsten til Århus bane-gård husker jeg tydeligt, det var den 17. marts og min fødselsdag, da en af de danske jernbanefolk hørte dette, gav han mig en krone, det var jeg meget lykkelig for.

Vi blev kørt til Åbyhøjskolen. Skolen blev brugt som gennemgangslejr for de tyske soldater der var på gennemrejse fra Norge til Vestfronten. Vi boede i en skolestue, og blev på Åbyhøjskolen til noget efter kapitulationen. På skolen skete der noget som jeg syntes var både mærkeligt og modigt. Soldaterne havde en kommandant, der var hadet og frygtet af sine folk. En tidlig morgen lød der et brag og der blev vild opstandelse. Det viste sig, at nogle soldater havde smidt en håndgranat igennem et åbent vindue på 1. sal. Inde i værelset hvor granaten faldt, sov kommandanten og han var

Nymindegablejren.

så heldig ikke at komme noget til. Da man altid havde hørt om den disciplin der var i den tyske hær, forbavsede det mig, at sådan noget kunne ske. Da jeg så de skyldige soldater bagefter, stå ude i gården, kunne jeg ikke lade være med at beundre dem, for det mod de havde udvist.

Da befrielsen kom den 5. maj, så jeg de tyske soldater juble og råbe hurra, ja, da forstod jeg at den menige soldat længe havde ventet på dette øjeblik. Min flugt var for så vidt forbi, men ikke mine lejrophold. Vi kom en kort tid til Ålborg, hvorfra vi blev flyttet til Nymindegablejren, hvortil vi ankom først i september 1945. Vi var en overgang ca. 1800 flygtninge i Nymindegablejren.

Nymindegablejren

Ved flugten fra østområdet var der blandt flygtningene mange tyske statsborgere fra Østprøjsen, Polen og Meuselområdet. De blev efter ankomsten til Nymindegab frasorteret og sendt

til lejren for tyske flygtninge i Oksbøl. Modstandsbevægelsens byleder C. P. Jensen afleverede dem i Oksbøl og fik kvittering af kommandanten. Men baltere og bessarabier regnedes for allierede flygtninge og blev i Nymindegab. Efter at modstandsbevægelsens folk var hjemsendt, fik lejren lederne Østergård og Kaas Larsen, som blev ansat af Røde Kors. De gjorde et stort arbejde for at gøre disse frustrerede flygtninge til normale mennesker igen.

Flygtningene fik ikke lov at komme så meget uden for lejren. De fik lidt cigaretter og 5 kroner om ugen i lomme penge. De fik også lov at gå ned i Nymindegab og købe for disse penge, men de skulle være hjemme inden kl. 19 om aftenen.

Lejrlederne, især Kaas Larsen, gjorde et stort arbejde for at sætte forskellige aktiviteter i gang, bl.a. blev der oprettet lithauisk kor og orkester (orkestret spillede på gamle lithauiske instrumenter). Også en lithauisk folkedansertrop dannedes. Lithauerne optrådte med folke-

Litauiske kunstnergruppe, Nymindegablejren.

instrumenter). Også en lithauisk folkedansertrup dannedes. Lithauerne optrådte med folkedans og gav koncert mange steder i omegnen, og ved en stor folkefest i København. Overalt gjorde de lykke og fik en fin omtale.

I efteråret 1946 tømtes lejren efterhånden. Der skabtes kontakt til familie eller landsmænd i udlandet og Røde Kors skaffede så billet. Andre fik mulighed for almindelig udvandring.

Til rest var mest gamle, syge og børn, og de flyttedes så til Dragsbæklejren i Thy. Enkelte fik Danmark som blivende hjem, og nogle børn blev adopteret af danske.

De baltiske fortælleres senere skæbne

Erna Pedersen kom - især som tolk - til at arbejde i en forretning i Nymindegab. Hun blev så gift med forretningens indehaver, og driver nu som enke forretningen videre.

Emil Sørensen blev adopteret af en gårdmandsfamilie i Thy og bor nu i Thisted.

Drengen Klaus kom som flere af de unge ud på en gård i omegnen. Han blev en meget afholdt medhjælp hos den tidligere byleder C. P. Jensen. Han emigrerede senere til Canada, hvor han nu er direktør i et stort bilfirma i Manitoba.

De tre som gjorde den hårde rejse sammen har således til sidst fået en god skæbne.

Af flygtningene fik en del deres grav her, de er stedt til hvile på Lønne kirkegård og på mindestenen over dem står rigtigt:

*Tynget af sorger og knuget af savn.
Ukendt af herkomst ukendt af navn.
Her fandt de hvile her fandt de fred.*

Carl Peder Jensen, f. 1914, importør, Vadgården, Nr. Nebel, har skrevet: »Som jeg husker det«, »Modstandskampen i Vestjylland« (1985), og »Fra arbejdet i modstandsbevægelsen i midtjyske distrikt« (sammen med A. C. Buch i »Fra Ribe Amt« 1970).